

MEĐUNARODNA PRAVNA POMOĆ U
GRAĐANSKIM STVARIMA
(drugi dio)

Pribavljanje dokaza o sadržini stranog prava

Prilikom postupanja u stvarima sa elementom inostranosti sudovi moraju utvrditi ne samo mjerodavno pravo, već i sadržaj inostranog prava. S ovim u vezi, poseban oblik pružanja međunarodne pravne pomoći jeste pribavljanje informacija o sadržaju stranog prava, na određen način iz određene države, koje sud u pravilu ne traži neposredno, već preko određenih organa svoje države, uglavnom preko ministarstva pravosuđa, ali i drugih organa. Zamoljena država, u pravilu, dostavlja informacije preko svojih organa. Od mogućnosti pribavljanja informacija o sadržini stranog prava ponekad direktno zavisi postupanje u stvarima sa elementom inostranosti, pa je ovaj vid međunarodne pravne pomoći vrlo značajan oblik saradnje među državama.

Razmjena informacija o sadržaju stranog prava regulisana je posebnom multilateralnom konvencijom na podroban način. To je Evropska konvencija o informacijama o stranom pravu (London, 07.06.1998).

Ova konvencija obavezuje države ugovornice da izmjenjuju podatke o svom građanskom i trgovačkom pravu, te propisima koji se odnose na sudove, s tim što se ne dopušta mogućnost da se države sporazumiju da se ova obaveza može proširiti i na druge pravne oblasti (čl. 1. regulisan je način postupanja pri traženju i dostavljanju informacija). Zahtjev za dobijanje informacija sud stavlja u vezu sa određenim postupcima (čl. 3. st. 1).

Sud dostavlja zahtjev organu svoje države koji je određen u tu svrhu, a koji ga dalje prosljeđuje nadležnom organu druge države. Svaka država ima poseban organ određen za pri-

manje zahtjeva, s tim što je moguće da isti organ i šalje i prima zahtjeve (čl. 2). Ako ne postoji organ za prosljeđivanje zahtjeva sud će ga direktno postaviti organu druge države, nadležnom za primanje zahtjeva (čl. 5). Konvencija propisuje šta zahtjev treba da sadrži, i to: naziv suda koji ga je postavio, činjenični opis pravne stvari, pitanja o kojima se traže informacije u tom slučaju, te određeni pravni poredak, ako se radi o traženju podataka iz države gdje postoji više pravnih poredata. Konvencija izričito predviđa dužnost organa koji je primio zahtjev da na njega odgovori (čl. 10. st. 1).

Ovaj organ može sam odgovoriti ili zahtjev proslijediti drugom državnom ili javnom organu, privatnoj organizaciji ili, pak, prikladnom pojedincu (čl. 6 st. 1 i 2). Predviđena je hitnost davanja odgovora, pa ukoliko je za davanje odgovora potrebno duže vrijeme, organ koji je primio zahtjev će obavještavati strani organ o toku pripremanja odgovora (čl. 12).

Odgovor zamoljene države sadrži saopštenje o zakonima, drugim propisima, kao i sudskim odlukama uz eventualne primjedbe, što zavisi od konkretnog slučaja (čl. 7). Davanje podataka se može dobiti, kao i kod drugih vidova pravne pomoći, ukoliko bi to bilo protivno sa interesima, suverenitetom ili bezbjednosti zamoljene države (čl. 11). Odgovor se dostavlja organu države moliteljice preko kojeg je zahtjev primljen ili direktno sudu, ako ga je ovaj direktno poslao (čl. 9).

Primljene informacije ne obavezuju sud koji ih je tražio (čl. 8). Zahtjev mora biti sastavljen na službenom jeziku ili jednom od službenih jezika zamoljene države, ako ih je više u upotrebi. Ovaj jezik se upotrebljava i u odgovoru, mada se države o upotrebi jezika mogu i drugačije sporazumjeti (čl. 14).

Za davanje podataka se, u pravilu, neće naplaćivati troškovi, s tim što je i ovdje ostavljena mogućnost za drugačiji međusobni sporazum država. Izuzetno, ako se zahtjev dostavlja na davanje odgovora privatnoj instituciji ili pojedincu, prije nego se uputi, upoznaće se sa tim organ od kojeg je primljen zahtjev i od ovoga zatražiti pristanak (čl. 6. st. 3).

Bilateralne konvencije sadrže takođe odredbe o razmjeni informacija, ali su one uže. Tako prema Ugovoru sa SSSR-om o pravnoj pomoći u građanskim, porodičnim i krivičnim stvarima "Sekretarijat SIV-a za pravosudne poslove FNRJ i Pravna komisija pri Vijeću ministara SSSR-a davaće na molbu jedna drugoj obavještenja ili objašnjenja o propisima koji važe ili koji su važili u njihovim zemljama" (čl. 14).

Ugovor sa DR Njemačkom o pravnom saobraćaju u građanskim, porodičnim i krivičnim stvarima predviđa još, po potrebi, i "obavještenja o pojedinim pravnim pitanjima" (čl. 19).

Ugovor sa Austrijom o uzajamno-pravnom saobraćaju govori o "tekstu propisa" i "obavještenjima o određenim pravnim pitanjima" (čl. 47).

Sporazum sa Belgijom o sudskoj pomoći u građanskim i trgovačkim stvarima govori o saopštenju "teksta zakonskih odredaba koji su na snazi" uz "tačnu oznaku materije o kojoj se traži saopštenje" (čl. 18).

Odredbe o pribavljanju, odnosno davanju podataka o sadržini stranog prava postoje i u internim pravima. Prema Zakonu o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima utvrđeno je:

"sud ili drugi nadležni organ će po službenoj dužnosti utvrditi sadržinu stranog mjero-davnog prava". Isti organ "može zatražiti obavještenje o stranom pravu od Saveznog organa uprave nadležnog za poslove pravosuđa". Nadalje, "stranke u postupku mogu podnijeti javnu ispravu o sadržini stranog prava" (čl. 13).

Značajno je naglasiti da se ovo rješenje razlikuje od ranije važeće odredbe

ZPP-a, koja je regulisala isto pitanje, utoliko što nije predviđeno kao obaveza da se traži obavještenje o sadržini stranog prava od Saveznog organa uprave nadležnog za poslove pravosuđa, već je to predviđeno samo kao mogućnost, a sud po službenoj dužnosti može i na drugi način pribavljati informacije o sadržini stranog prava. Nadalje, u odnosu na ranije rješenje sud nije ovlašten da obaveže stranku da podnese javnu ispravu o sadržini stranog prava, već je to prema novom rješenju predviđeno samo kao pravo stranke u postupku.

Saznanja stranog prava putem javne isprave je takođe metoda koja se često primjenjuje. Javnu ispravu o sadržini stranog prava mogu, kako je već istaknuto, podnijeti stranke u postupku, a u BiH potvrdu o propisima koji važe ili su važili u BiH, radi njihove upotrebe pred organima strane države izdaje Ministarstvo pravde BiH. U potvrdi se navodi naziv propisa, datum kada je donesen, odnosno kada je prestao važiti i tekst odgovarajućih odredbi tog propisa. Saznanje stranog prava moguće je i preko stručnog lica ili institucije, koja se bavi proučavanjem stranog prava. Ova mogućnost nije predviđena zakonodavstvom BiH.

Značajno je napomenuti da odredbama čl. 4. i 5. Zakona o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja nije dopuštena primjena stranog prava ako bi njegov učinak bio protivan Ustavu Bosne i Hercegovine, odnosno ako bi cilj njegove primjene bio izbjegavanje primjene prava Bosne i Hercegovine, odnosno njenih entiteta.

Ostvarivanje alimentacionih zahtjeva u inostranstvu u skladu sa Njujorškom konvencijom

Bosna i Hercegovina je u smislu čl. 2. st. 3. Konvencije za ostvarivanje alimentacionih zahtjeva u inostranstvu (Njujork, 20.06.1956) odredila da u odnosu prema inostranstvu, funkcije i otpremnog i posredničkog organa u BiH vrši Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine.

Kada je u pitanju područje Federacije Bosne i Hercegovine, neposredne poslove po ovoj Konvenciji vrši Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, što znači da sve zahtjeve lica - povjerilaca sa područja FBiH prima i obrađuje navedeno Ministarstvo u skladu sa odredbama navedene konvencije.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike po obradi alimentacionih zahtjeva iste upućuje Ministarstvu pravde BiH, koje ih kao otpremni organ upućuje nadležnom inostranom posredničkom organu.

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, kao posrednički organ, prima takođe sve zahtjeva po ovoj konvenciji od nadležnih inostranih otpremnih organa, te ih upućuje na daljnji postupak Federalnom ministarstvu, koje iste potom dostavlja nadležnom sudu na dalji postupak, a nadležni sud ima

obavezu da o poduzetim radnjama preko Federalnog ministarstva obavještava Ministarstvo pravde BiH.

Kada su u pitanju dužnici, odnosno povjerioci sa područja Republike Srpske, isto kao i u Federaciji BiH aktivnosti vrši Ministarstvo zdravstva i socijalne zaštite RS.

Kada su u pitanju dužnici, odnosno povjerioci sa područja Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, ove aktivnosti obavlja Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u BDBi.

U cilju lakše i pravilnije primjene ove konvencije u bivšoj SFRJ, tadašnji Savezni sekretar za finansije, Ured za zaštitu jugoslovenske imovine u inostranstvu, donio je uputstvo za podnošenje zahtjeva za izdržavanje na osnovu citirane konvencije, koje uputstvo se i danas primjenjuje od strane Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, s obzirom na to da još nije donijelo svoje posebno uputstvo.

Dokumentacija koja je do sada u Bosni i Hercegovini tražena od povjerioca za podnošenje zahtjeva po Konvenciji u pravilu treba da sadrži:

- iscrpno činjenično stanje (npr. uslovi pod kojima povjerilac živi, njegovo imovinsko, zdravstveno stanje i ostalo);
- adresu dužnika, po mogućnosti firmu kod koje radi i visinu njegovih prihoda;
- iznos mjesečnog izdržavanja koje se traži i od kog datuma.

Zahtjev za maloljetna lica podnosi njihov zakonski zastupnik, a za lica pod starateljstvom njihov staralac.

Uz zahtjev je potrebno priložiti :

1. punomoć za Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine;
2. punomoć za nadležni inostrani posrednički organ;
3. izvod iz matične knjige vjenčanih, ako brak nije razveden, pribavljen na međunarodnom formularu ili preveden od strane ovlaštenog sudskog tumača na jezik države u koju se šalje zahtjev;
4. ako je brak razveden, ovjeren prepis presude sa prevodom;
5. ako se zahtjev podnosi u korist vanbračnog djeteta, dokaz o očinstvu;
6. kada izdržavanje traži bračni drug ako je brak razveden, ovjeren prepis presude o razvodu braka sa prevodom ili izvod iz matične knjige vjenčanih ako brak nije razveden, pribavljen na međunarodnom formularu ili preveden od strane ovlaštenog sudskog tumača na jezik države u koju se šalje zahtjev;
7. ako zahtjev podnosi mlđb. dijete ili lice pod starateljstvom, dokaz o

- zakonskom zastupniku ili starateljstvu za lice koje poduzima radnje u ime i za račun podnosioca;
8. izvod iz matične knjige rođenih za roditelje i mlđb. djecu pribavljen na međunarod- nom formularu ili preveden od strane ovlaštenog sudskog tumača na jezik države u koju se šalje zahtjev;
 9. tzv. siromaško uvjerenje izdato od nadležnog organa;
 10. broj računa podnosioca zahtjeva otvoren kod jedne od banaka na području Bosne i Hercegovine;
 11. sudsku presudu u originalu ili ovjerenom prepisu kojom je dužnik obavezan da daje izdržavanje, kao i rješenje o izvršenju ukoliko je takvo rješenje doneseno od strane nadležnog suda.

Nakon što nadležni organi u Bosni i Hercegovini obave svoj dio posla, tj. utvrde da je zahtjev valjan i snadbjeven potrebnom dokumentacijom, u skladu sa Konvencijom prosljediće ga nadležnom organu u inostranstvu na daljnji postupak.

Angažman države u osiguravanju privatnog izdržavanja motivisan je interesima mlđb. Djece, a djelimično i željom da se smanje troškovi po državu po osnovu drugih socijalnih davanja. U nekim državama postoji tendencija ka integraciji sistema javnog i privatnog izdržavanja i prihvatanju činjenica da efikasna primjena privatnih obaveza često iziskuje da državna tijela budu inicijator pokretanja i primjene potraživanja protiv dužnika izdržavanja koji ne ispoštuju svoje obaveze. Tako je npr. u Velikoj Britaniji predloženo da izdržavanje djece postane sastavnim dijelom cjelokupnog sistema socijalne pomoći, i u Bosni i Hercegovini sud po službenoj dužnosti dostavlja pravosnažnu presudu o izdržavanju na izvršenje, radi pokretanja izvršnog postupka i bez prijedloga protivne strane.

Postupak vraćanja i predaje djece prema Haškoj konvenciji

Bivša Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija ratifikovala je Konvenciju o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djece i to Zakonom o ratifikaciji Konvencije o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djece ("Sl. list SFRJ" - Posebno izdanje Međunarodni ugovori, broj 7/91, koji je stupio na snagu 20. jula 1991).

Članom 3. stav 1. ovog zakona kao centralni izvršni organ u smislu čl. 6. Konvencije bili su određeni organi republika, bilo je određeno da je centralni izvršni organ kome se mogu upućivati molbe radi prosljeđivanja nadležnom centralnom izvršnom organu iz stava 1 istog člana, savezni organ uprave nadležnim za poslove pravosuđa.

Bosna i Hercegovina je u smislu čl. 6. st. 1. Konvencije odredila da funkciju centralnog izvršnog organa u Bosni i Hercegovini vrši Ministarstvo pravde BiH, s tim da se tek u narednom periodu može očekivati uspostava posebne organizacione jedinice u okviru ovog ministarstva.

U Bosni i Hercegovini do sada nije donesen poseban prateći propis za primjenu ove konvencije, i kada je u pitanju područje FBiH, ove poslove obavlja Federalno ministarstvo pravde, nadležni sudovi, nadležni centri za socijalni rad i nadležni organi unutrašnjih poslova.

Kada je u pitanju područje RS, neposredne poslove po ovoj konvenciji vrši nadležni organ sa područja RS - Ministarstvo pravde, nadležni sudovi, nadležni centri za socijalni rad i nadležni organi unutrašnjih poslova.

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine prima sve zahtjeva po ovoj konvenciji od nadležnih inostranih centralnih izvršnih organa i upućuje na daljnji postupak entitetskim ministarstvima.

Odredbama Zakona o izvršnom postupku i to odredbe čl. od 226. do 228. propisan je postupak za odlučivanje o prijedlogu za izvršenje odluke suda, kojom se naređuje predaja djeteta roditelju ili drugom licu, odnosno organizaciji kojoj je dijete povjereno na čuvanje i vaspitanje. Nadležni sudovi su sudovi koji su opšte mjesno nadležni za stranku koja zahtijeva izvršenje, kao i sud na čijem se području zatekne dijete.

U slučajevima kad neka osoba iz Bosne i Hercegovine traži vraćanje djeteta iz neke strane države u Bosnu i Hercegovinu, Ministarstvo pravde BiH u saradnji sa tom osobom priprema potrebnu dokumentaciju i istu dostavlja nadležnom inostranom centralnom izvršnom organu, a po potrebi preduzima i druge mjere, uključujući izvještavanje podnosioca zahtjeva o primljenim informacijama od strane inostranog centralnog izvršnog organa.

Članom 3 navedene konvencije utvrđeno je da će se odvođenje ili zadržavanje djeteta smatrati nezakonitim:

- ako predstavlja povredu prava na staranje koje je dobilo lice, institucija ili bilo koje drugo tijelo, kolektivno ili pojedinačno, po zakonu države u kojoj je dijete bilo stalno nastanjeno prije odvođenja ili zadržavanja;
- ako su se u vrijeme odvođenja ili zadržavanja ta prava ostvarivala kolektivno ili pojedinačno ili bi se ostvarivala da nije došlo do odvođenja ili zadržavanja.

Prava na staranje pomenuta u prethodnim tačkama mogu se steći prije svega porovođenjem Zakona ili na osnovu sudske ili upravne odluke, ili na osnovu sporazuma koji ima pravno dejstvo po zakonu odnosne države.

Članom 13. navedene konvencije predviđeni su i slučajevi kada sudski ili

upravni organ države kojoj se upućuje zahtjev nije dužan da naloži povratak djeteta ako lice, institucija ili drugo tijelo koje se suprotstavlja njegovom povratku dokaže:

- da lice koje se stara o ličnosti djeteta nije stvarno ostvarivalo pravo na staranje u vrijeme odvođenja ili zadržavanja ili da se bilo saglasilo ili naknadno pristalo na odvođenje ili zadržavanje;
- da postoji ozbiljna opasnost da bi povratak izložio dijete fizičkoj opasnosti ili psihičkoj traumi ili ga na drugi način doveo u nepovoljan položaj.

Sudski ili upravni organ može takođe da odbije da naloži povratak djeteta, ako utvrdi da se dijete suprotstavlja i da je napunilo one godine i steklo stepen zrelosti pri kome je potrebno uzeti u obzir njegovo mišljenje.

Prilikom razmatranja okolnosti pomenutih u ovom članu sudski upravni organ će uzeti u obzir podatke koji se odnose na socijalno porijeklo djeteta, dobijene od centralnog izvršnog organa ili nekog drugog nadležnog organa države u kojoj se nalazi mjesto stalnog boravka djeteta.

Članom 1. Konvencije, pored ciljeva Konvencije da obezbijedi što hitniji povratak djece nezakonito odvedene ili zadržane u nekoj državi ugovornici, predviđen je i cilj da obezbijedi da se prava na staranje i viđenje sa djetetom po zakonu jedne od država ugovornica stvarno poštuju u drugoj državi ugovornici.

Pravo na viđenje djeteta regulisano je čl. 21. Konvencije, kojim je predviđeno da se molba za sklapanje sporazuma za organizovanje ili obezbjeđivanje efikasnog ostvarivanja prava na viđenje može podnijeti centralnim izvršnim organima država ugovornica, na isti način kao i molba za povratak djeteta.

Odredbom čl. 415 entitetskih zakona o parničnom postupku utvrđeno je da ministarstva pravde entiteta daju objašnjenja u slučaju postojanja sumnje o postojanju određenog međunarodnog ugovora o pružanju međunarodne pravne pomoći, te postojanja uzajamnosti, kako diplomatske, tako faktičke.

Što se, pak, tiče utvrđivanja činjenice da li je određena radnja protivna javnom poretku, o tome sudovi odlučuju principom slobodne ocjene, a u smislu odgovarajućih odredbi entitetskih zakona o parničnom postupku.